

Kerst-uithaal

DOOR

NANNIE VAN WEHL

Als ze de vriendinnen van mevrouw opendeed, netjes de mantels en hoeden afnam, met een spits knokje aan de kamerdeur tikte en de dames binnen liet, dan zeiden ze daarbinnen, meer waar dan oorspronkelijk: „Sprotje”.

Ja, zóó moet Sprotje er uitgezien hebben.

De vierjarige zoon des huizes, die haar dolgraag mocht, omdat ze zoo heerlijk olifant voor hem kon zijn en hij haar kornak, die allerlei moeilijke toeren van den olifant vergde, beloonde haar geduld en hartelijkheid slechts zelden met de gevraagde kus. „Je doet je zoo'n pijn aan haar gezicht,” zei hij verklarend.

Het was wáár. Onder de schrale, dunne huid, die nergens gesteund of gevuld werd door ook maar een greintje vet, bouwde een breed, hard kakement zich uit.

Heur haren waren piekig en dun, als van Sprotje. Haar ijver evenaarde die van Sprotje. Door de heele buurt was ze bekend om het naarstige sukkeldrafje op haar lusteren pantoffeltjes. Haar afkomst en haar lot waren stukken beter dan van Sprotje, maar gedijen deed ze niet.

Toch werd ze nog uitverkoren door een man. Een groote, knappe kerel met felle donkere oogen en een reuzenkuif. Iedereen sloeg er de handen van in elkaar, maar 't was een feit.

Die groote knappe kerel met de felle oogen bleek bij nadere kennismaking een vreeselijke tegenvaller. Een meerderheidsjongen uit den zéér minderen stand. Heel wat beneden sprotjes maatschappelijke plaats. Knap was hij niet en fel was hij niet — 't leek maar zoo. In haar pink stak meer benul dan in zijn heele geweldige lichaam.

Toen begonnen de waarschuwingen van haar moeder, van mevrouw. Armoede zou ze tegemoet gaan — hij was los werkman en als hij niets te doen had, weken en weken lang beroepswerklooze. Er zat geen pit in, om 't werk achter de deuren van de hel vandaan te halen.

In háár des te meer.

Toen er dan eindeloos geredeneerd en eindeloos gewaarschuwd was en alles afstuitte op haar onverzettelijken wil, toen was er nog maar ééne gedachte, die mevrouw en moeder ertoe brachten, gezamenlijk, want ze trokken ééne lijn, vóór Sprotje, tégen den sulligen kerel. „In Godsnaam dan. Er is toch altijd nog een groote kans, dat ze hem áán kan en hem zal mennen.”

En zoo trouwde Sprotje. Ze ging het huwelijk in als zoovelen van haar slag, en ook wel als enkele van de beter gesitueerde slagen — den brandstapel op, waarop je snel of langzaam verteert. En Sprotje had het zakje buskruit, dat aan de terdoodveroordeelden uit erbarmen werd meegegeven, op het hart klaar hangen. Als de vlammen gingen oplaaien — dan zou 't uit zijn. Sprotje was prae-tuberculeus.

Sprotje trouwde — en het viel voorloopig mee. Ze mende hem. Ze haalde voor hem het werk achter de deuren van de hel vandaan en met haar kleine beenige handen sleepte ze hem letterlijk uit zijn bed om aan het werk te gaan. Ze moest hem commandeeren als een luien slaaf. Ze moest hem vaak de dikke huid

volschelden. Maar voorloopig ging het en slaagde hij erin haar dien welstand te verschaffen, die ze noodig had om te blijven, wat ze was, een teer, maar taai Sprotje.

Haar woninkje was allerliefst ingericht; haar ijver gold nu deze twee kamers met trap en portaal, zoodat 't er blonk. Haar hersens zetten 't kleine huishouden in elkaar — zuinig, o zoo zuinig was Sprotje. Maar ze aten goed en kleedden zich goed en hadden geen kou — zoo kon Sprotje 't uithouden. De vrede móést wel telkens verstoord worden — dan speelde Sprotje op, totdat ze amechtig was. Maar 't hielp en hij ging de deur zelfs uit met een deemoedig en verzoenend: „Maar maak je toch zoo dik niet, Leentje. Ik zal het immers wel dóén, Leentje. Ik ga al, Leentje.”

Mevrouw hield zich op een afstand. Die had vooruit al gezegd, dat ze, bij zoo'n riskant huwelijk, zéker niet zou helpen in geval van nood. Die had niets geén zin om voor een beroepswerklooze geregeld een bepaalde som op te brengen. Maar daar mevrouw en moeder nog altijd contact hielden bleef mevrouw op de hoogte en zag de goede maanden tot twee jaar groeien. Toen begon de decadence.

Maar toen was het niet heelemaal zijn schuld. De omstandigheden waren weleens heel ongunstig voor een nu eenmaal ongeschoolden werkman. En toen deed Leentje ook, waar ze zich eerst met hand en tand tegen verzet had — toen ging ze enkele dagen uit werken. Eerst had ze, met een zuiver paedagogisch begrip gezegd: „Als je daar te gauw mee begint, dan laten ze 't er op aankomen.”

Nu ging ze uit werken. En toen moest er in datzelfde jaar, waarin de toestand minder gunstig werd, een kindje komen.

De vlammen laaiden hooger op.

Op 't hart, onder de ruwe pij van de jonge veroordeelde, rustte nog altijd het zakje kruit.

Toen trad mevrouw weer nader. Er moest een kindje komen. Leentje had wat afgesjouwd met mevrouws kinderen. Leentje had heel wat mee door-gemaakt.

Alles kon Leentje nu krijgen, al die spulletjes, die haar zoo ontelbare malen door de handen waren gegaan, de wiegematrasjes, de varen kussentjes, de lakentjes met kant, de halfronde kantomzette sloopjes. De wollen en satijnen dekentjes, heel de costumeering voor het eerste halfjaar, al de luiers, van hydrophiel gaas, van gerstekorrel, van flanel. Heele pakken verhuisden naar Leentjes woninkje en ze was er zoo blij mee. Nu dit alles onder de handen te hebben als eigendom — voor haar eigen kind! Het was haar méér waard dan een uitrusting uit den winkel, die dan toch ook nooit zoo luxieus en zoo overvloedig had kunnen zijn.

Zalig in 't bezit van dit alles, herstelde ze een afgetrokken knoopje, een gescheurd knoopsgaatje, hechtte een lintje borduursel weer netjes vast.

Hij was ook oprecht blij.

„Daar zal ik nou eens een mooi ledikantje voor timmeren, Leentje,” zei hij. En hij deed het. Het was werkelijk een schatje van een ledikantje, als uit den mooisten winkel. Wit gelakt. Hoofd- en voetenein!

ersierd met mooie overdrukken, die als de fijnste miniaturen deden op het witte lak.

Toen kwam het kindje. En het was een mooi liefje met heerlijke blozende wangen. En alles was goed gegaan. Maar Leentje kon niet op krachten komen. De vlammen slopen naderbij. Met het kindje leek het vruchtig te gaan, zeven maanden lang, zeven heerlijke maanden voor 't jonge moedertje. Zeven gelukzalige maanden. Het kindje groeide en bloeide. Het kraaide en trappelde van pret. Het had heerlijke blauwe oogjes. O, het kindje in het mooie bedje, gedekt en gedragen door al de mooie spulletjes waarin die andere kinderen gesparteld hadden!

Leentje werd steeds moeier en slapper, maar voor het kindje zorgde ze toch nog heelemaal. Alles in de puntjes, zooals ze 't bij mevrouw gewend was geweest. Een apart matrasje met toebehooren om het kindje op te wasschen en te verschoonen.

Het kindje groeide en bloeide, zóó dat niemand zag, dat 't óók een jonge veroordeelde was, met het zakje uskruit der barmhartigheid op het teere hartje.

En toen laaiden de vlammen even op — en daar was aan die heel jonge veroordeelde het vonnis al oltrokken. In drie dagen tijd stierf het kindje aan ziekteverschijnselen, die de doktoren geen naam gaven.

Toen was het uit met Leentje's kracht. Toen gingen alles hollend achteruit. De drijfkracht van haar geest zat niet meer achter haar man aan en die zat al gauw huis, de zorgen verhaastten alles en Leentje ging naar 't Ziekenhuis.

Dat was in 't najaar.

Leentje lag op een zaal vol jonge meisjes en vrouwen. Het portret van haar kindje stond op het afeltje naast haar bed. Ze berustte heelemaal in het erlies. „Waar had ik 'm moeten laten?” zei ze tegen mevrouw. „Ja, ik had 'm wel hier en daar kunnen oen, maar U begrijpt, zooals ik dat gewend ben, zooals ik dat van U geleerd heb, had hij 't nergens gegeren. Misschien in een inrichting. Maar dan had hij ooit bij me mogen komen, dat begrijpt U wel.”

Ze hoestte, ze schreide, ze bleef even stil liggen, achtjes hijgend.

„We liggen hier zoo prettig,” zei ze daarna. „Allemaal lichte zieken, we zijn allemaal maar een beetje ziek...”

Mevrouw keek haar aan en antwoordde iets van: „prettig” en „dat geeft afleiding” en „dat fleurt je p”. Maar terwijl wou ze Leentje doorgronden.

„Je bent een veel te scherpe rakker, om niet zelf je bestand te doorzien,” dacht mevrouw. „Je houdt me voor den gek. Maar enfin, zoo is 't alles beter en makkelijker.”

De eerste dagen knapte Leentje zichtbaar op door de goede verzorging en de rust om haar heen. Maar daarna ging het langzaam maar zeker achteruit. Haar man kwam elken middag, hij was nu voorgoed werkloos en trok van den steun. Niet veel, dik worden deed hij er niet bij; als er geen kinderen zijn en de vrouw gaat in het gemeente-ziekenhuis, op kosten van de gemeente natuurlijk, dan schiet er niet veel over.

Zoo nu en dan probeerde Leentje nog weer hem aan te zetten. Soms zelfs viel ze met de oude felheid tegen hem uit. Maar daarna was ze zóó afgemat, dat ze spoedig haar pogingen staakte. Het ging niet meer. Het ging niet meer.

Gedwee en onderworpen zat hij elken middag aan

haar bed. „Ja, Leentje, nee, Leentje. Is er nog wat, Leentje?”

Tegen eind November kwam hij levendig binnen en zette zich naast haar bed met een blik in zijn toch mooie, groote bruine oogen van: „nou zal je eens wat hooren. Nou heb ik den boel toch zoo fijn voor mekaar gezet.”

„Leentje,” begon hij, „me zus uit Groningen heeft geschreven, alsdat ze in pesisie is.”

Leentje dommelde juist half tegen haar kussen aan, maar nu kwam ze toch wakker.

„Zóó?” vroeg ze belangstellend. „En wanneer?”

„O, 't is nog maar net!” zei hij. „Maar ze is veels te blij om het vóór der te houwen.”

„Zóó,” zei Leentje. Ze soesde weer wat weg. „Veels te blij.”

Ja, dat was zij ook geweest. Het was daar in Groningen ook een eerste kindje.

Hij schoof de stoel nog wat dichterbij 't bed.

„Me moeder zal deze week aan den Kerst-uithaal bij der eigen thuis beginnen. Zie je, dat doet ze een beetje vroeg.... Want dan is ze gauw klaar en.... dan....”

Zijn stem werd voorzichtig. Zenuwachtig draaide hij zijn pet rond. Leentje kwam wakker. Als hij zóó praatte, zóó deed, dan was er iets. Dan moest je op je qui-vive zijn.

„En.... dan....?”

Nu ratelde hij zijn zin af en nam een air aan, of 't de gewoonste zaak van de wereld was.

„En dan wou ze begin December bij ons den Kerst-uithaal doen. Want zie je, in het voorjaar, toen met het kind, toen is er van de schoonmaak maar weinig terecht gekomen. En nou wou moeder eens een echten knappen Kerst-uithaal doen. Dan is alles weer knapjes als jij thuiskomt, Leentje.”

De zieke richtte zich geheel op. „Ik wou liever, dat je moeder zich niet met onzen kerst-uithaal bemoeide,” zei ze levendig. „Als er dan uitgehaald moet worden, kan ik 't nog aan mijn moeder vragen.”

„Jóú moeder! Maar Lééntje! Die heeft toch veel drukker huishouden! Mijn moeder is toch zoo netjes door de kleine kinderen héén en bovendien heeft ze nog me zus tot der hulp.”

Leentje ging moedeloos achterover leunen.

Wat hij zei, was wáár. Maar onrust en wrevel rees in haar op, toen ze ze daar bezig zag, de twee vrouwen, vreemden toch, ondanks de aangetrouwdeheid, scharrelend in háár boeltje. En toch, het zou wel moeten. Het moest toch noodig weer eens een beurt hebben. En als ze soms tegen Kerstmis naar huis ging.

Heur hart werd zwaar. Ze wist veel te goed, hóé ze naar huis zou gaan, als ze naar huis ging.

Nog een klein rukje gaf hij aan zijn stoel. Hij was nog niet uitgepraat.

„En, Leentje, omdat ze nou tòch zoo gaan uithalen, en omdat ze nou toch ook allerlei rommel wegdoen — nou heb ik — me zuster in Groningen — beloofd — dat ik haar al den luierbeel zal sturen, met 't ledikantje derbij, voor vijftien gulden, Leentje.”

Angstig keken zijn groote oogen naar Leentje, die langzaam recht overeind kwam. Langzaam steeg een donkerroode gloed naar haar ingevallen wangen. Haar oogen puilden haast uit van opwindning.

„Wát?” zei ze. „Den luierbeel aan je zuster sturen? Mijn boeltje? Dat ik heelemaal gekregen heb? En dan 't ledikantje, dat mooie ledikantje. Dat wou jij wegdoen, opruimen.”

„Ja maar Leentje, het staat immers nou toch maar in den weg — als jij thuiskomt moet je toch de ruimte hebben, Leentje, en zoo weinig mogelijk te doen. En we géven het niet. Leentje, we krijgen der vijftien gulden voor, denk eens aan, Leentje!”

„Jullie hebben van mijn boeltje af te blijven!” zei ze hard en gebiedend. „Het is mijn boeltje. Ik heb 't gekregen. Als 't verkocht moet worden, zal ik 't verkoopen, of ik vraag 't aan mijn moeder. Maar daar heb ik zeggen over.”

De verpleegster zag, dat 't weer eens niet boterde tusschen die twee en kwam afleidend tusschenbeide. Ze schudde Leentjes kussen eens op, gaf haar wat te drinken en zei: „Nu maar weer eens wat stil liggen, juffrouw Van Vliet. Niet zooveel praten.”

„Dan gá ik maar, Leentje,” zei hij nederig. „Dag Leentje.”

Hij nam haar krachteloze hand, drukte die en verdween. Met de houding en de manieren van een geslagen hond, zooals altijd, als zijn Leentje hem weer eens de baas was geweest. Nee — het ging niet. Van die opruiming, van dat voordeeltje, kon niks komen. En van den Kerstuithaal? Nog maar een beetje uitstellen. In zijn hersens doemden mogelijkheden op. Hij had kunnen declameeren: „De krijgsmán wint al véél, al wint hij niets dan tijd.”

Tijd moest er gewonnen worden.

Hijgend, aan alle leden bevend, lag Leentje met gesloten oogen achterover in haar kussens. Haar buurvrouw wou een gesprek aanknopen, maar Leentjes krachteloze hand wenkte af. Dit moest doorgedacht, uitgedacht worden.

De Kerstuithaal. Ja, dat zou wel moeten. Er had al zooveel gemoeten. En door zijn moeder — in Godsnaam dan. Maar dat hij haar dát had durven komen voorstellen: haar boeltje, haar boeltje, weg doen, opruimen. Zoolang zij der oogen nog open had.

Tranen rolden langs de ingevallen wangen. Ze wist immers al zoo lang, dat ze een veroordeelde was. Ze wist het immers van het eerste oogenblik af, dat het misgegaan was. Maar dat hoefde haar niet zóó, rauw als met nijldige kreten, beduid te worden.

Wat hij haar voorstelde, 't beteekende toch eenvoudig ronduit: „Met jou is 't uit. Jij krijgt geen kinderen meer. Jij gaat dood. Nou ruimen we op — vooruit maar.”

En al wás 't dan waar, al wás 't dan waar, dan hoefde dat toch zóó niet. Hadden ze niet eens geduld om af te wachten.

Als 't nog lang duurde, als dat daarginder vorderde met die zus, dan kon Leentje zelf immers nog altijd zeggen: „Stuur — neem — dáár...” Maar niet zóó. Niet zóó!

En ze ging steeds achteruit. Half December, toen moest het toch, de Kerstuithaal. Dapper begonnen de moeder en de zus. Dat was een kolfje naar haar handen. Scharrelen in een anders boeltje, ruimen in een anders boeltje, praten, beschouwingen houden over een anders boeltje, liefst met de een of andere zoo maar eens inlopende buurvrouw erbij. En natuurlijk ging nu alles „van het kind” naar die zus. Met Leentjes flauwsjes kon een mensch zich niet ophouden. Het was nu eenmaal Kerstuithaal. Wat dan opgeruimd moet worden, moet dan opgeruimd worden. Anders is 't geen werken. En als Leentje nu toch eens vóór Kerstmis naar huis kwam? Omdat ze er al zoo vaak over gepraat had, dat ze met Kerstmis en Oud en Nieuw thuis wou wezen.

Ja, dan zouden ze wel wéér zien. Dan zouden ze zeggen: „Luister nou es Leen. Je mot het nou eens inzien, Leen. Der most hier opgeruimd worden, en ruimte gemaakt worden.”

Misschien hoefden ze niet eens zoo'n ellenlange uitlegging te geven. Leentje ging zóó hard achteruit, dat, als ze vóór Kerstmis thuis kwam, ze misschien te beroerd en te ellendig zou zijn om 't óp te merken — om der naar te vragen. Die kwam immers alleen nog thuis om te sterven.

In 't ziekenhuis sprak de dokter het doemende woord: Doorlopend bezoek. En toen kwam Leentjes bevel: Naar huis.

In 't afgemartelde lichaam huisde de geest nog onverzwakt. Maar de handen, de stem, soms ook de oogen wilden niet meer. Toch had ze haar wensch nog als een bevel kunnen uitspreken. Zoodat alles voor elkaar gezet werd — en 't gebeurde.

Den dag voor Kerstmis kwam ze thuis. Alles was keurig in orde. Natuurlijk zou ze niet meer in de alcoof slapen. Daar sliep hij alléén en voor háár stond een bed bij 't raam in de mooie kamer. Een klein Kerstboompje, keurig opgetuigd, stond naast het bed op een laag tafeltje. Dat had hij verzónnen en opgetuigd — hij mocht eens iets goed te maken hebben aan Leentje. Of ze 't mèrken zou?

Nauwelijks lag ze, hijgend en wit als was, of ze wees met haar hand naar den hoek van de kamer, waar 't witgelakte ledikantje had gestaan.

Zijn hart bonsde van angst. Daar had je 't. Daar had je 't. Die Leen, die was toch ook niet van vandaag of gisteren. Hij ontweek den slag nog.

„Dat kon daar nou toch niet meer staan, Leen,” zei hij zoetjes. „Twee ledikanten in één kamer. Ik had 't immers zoo gróót gemaakt.”

Ze beeldde met haar handen 't formaat van den luiermant, die mevrouw haar gegeven had, 't mooie pitrieten mandje met de ooren, het mandje waarin al het lijfgoedje klaar lag. Haar lippen zeiden „luiermant”, haar stem klonk nog even.

„Hou je nou toch rustig, Leentje,” zei hij ontwijkend.

Haar eigen moeder kwam nader. Die had moeten berusten in wat er besloten en uitgevoerd was. Nog even zweeg ze. Ze hoopte, dat Leentje 't onderwerp los zou laten — zoovèr was ze toch al heen.

Maar Leentje liet niet los. Heesch klonk 't en de oogen lichtten fel, wantrouwig. „Waar is alles?”

De moeder antwoordde: „Leentje, je moet erin berusten. Het kon niet anders. Ze moesten hier opruimen en schoonmaken. Het is alles naar Groningen.”

Toen stak de zieke de gebalde vuist regelrecht voor 't gezicht van haar man, die onderworpen en gedwee naar den grond zat te staren.

„Mijn boeltje,” zei ze. En nogeens schudde de kleine vuist van niets dan doodsheenderen voor 't gezicht van den man heen en weer. Haar moeder sloeg de handen voor 't gelaat, om 't niet te hoeven zien, hoe haar Leentje tot op haar sterfbed geen rust had en tot op haar sterfbed vocht met hem, die haar Noodlot was geweest.

Hij loosde een diepen zucht en bleef stil zitten, als een schuldig kind.

En zij streed haar laatsten strijd. Het was haar nu goed duidelijk gemaakt. „Het is úit met jou. Jij gaat dood.”

Ze zei niets meer, tegen niemand. In dien nacht, in den Kerstnacht, stierf ze.